

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

אוצר שנתגלה בהריסות בית

תיק ממונות מס' 157-טט

נושא הדיון

ילדים מצאו אוצר של כסף בהריסות בית שהיה שייך מראשית בנייתו לאלמנה שנפטרה ונמכר לקבלן בנין. אביהם של הילדים טוען שהמציאה שייכת לו מכיון שנמצא בין ההריסות שהיו מיועדות להתפנות לאשפה, וכבר היו הפקר והבעלים הראשונים התיאשו ממנו. הקבלן טוען שהאוצר שייך לו מכיון שקנה את האוצר בקנין חצר כשקנה את הבית. יורשי האלמנה טוענים שהאוצר שייך להם מכיון שמעולם לא נמכר ולא הופקר.

השאלות לדיון:

א. קנה חצר ובתוכה מטמון בלתי ידוע לא למוכר ולא לקונה, האם קנה את המטמון בקנין חצר.

ב. ירש בית, האם ירש מבלי לדעת גם את המטמון שהיה טמון בתוך כתליו.

ג. יאוש שלא מדעת במטמון שהתגלגל לאשפה, האם הוא יאוש, והמוצא אותו זוכה בו.

תשובה:

א. צרמצי'ס גזילה ואצידה פט"ז ה"ז וח: המולא מטמון צגל או צכותל ישן הרי אלו שלו שאני אומר של אמוריים הקדמונים הם וכו'. והואיל וחזירו של אדם קונה לו שלא מדעתו כמו שיתבאר למה לא יקנה בעל החצר זה המטמון שבתוך הכותל הישן אע"פ שהוא של אמוריים ומהיה מליאה זו לצעל החצר. מפני שאינו ידוע לו ולא לאחרים והרי זה המטמון אצוד ממנו ומכל אדם ולפיכך הוא של מולאו. ומה אצידה של אדם אמרה תורה אשר תאצד ממנו ומלאתה מי שאצודה ממנו ומליאה אלל כל אדם ילאת זו שפלה לים שאצודה ממנו ומכל אדם, ק"ו למטמון קדמוני שלא היה שלו מעולם והוא אצוד ממנו ומכל אדם לפיכך הוא של מולאו.

ובהשגות הראשונים: זהו ק"ו שיש עליו תשובה אבידה שבים למי תזכה היא אצל אבידה שבתוך הגל תזכה לבעליו וכן בכותל ישן. והטעם בכאן לפי שאינה חזר המשתמרת ואריך שיהיה בעליו צלדו ויאמר תזכה לי. ע"כ.

ובהגמ"י ס: ור"י תירץ דדבדב שאינו הוזה שימלא לא קניא ליה חזירו שלא מדעתו. וכ"כ ראב"י דכיון דאינו דבר הוזה וכשקנאו לא העלה על לבו לקנות המטמון וגם דעת המוכר לא היה למכור. ודמ"א להא דאמרין פרק שור שנגח (מט ב) ומקני ליה חזירו מדברי ר' יוסי בר"ח ומשני כל היכא דאימיה לדידיה דאי בעי למיקנייה קני קנייא ליה חזירו וכל היכא דליתיה לדידיה דאי בעי למיקניה לא קני לא קניא ליה חזירו. וה"ל אין מעלה על לבו לקנות המטמון הלכך חזר נמי לא זכיא ליה ומטלטלי אגב מקרקעי נמי לא אקנו ליה. ודוגמתו מעשה דאלכסנרוס מוקדון באגדה.

מפורש ברמב"ם ובהגמ"י שאין חזירו של אדם קונה לו מטמון שטמון בתוכה ואינו ידוע עליו לא למוכר ולא לקונה, כיון שהקונה לא העלה על לבו לקנות המטמון וגם דעת המוכר לא היה למכור. אלא שלדעת הראשונים אס היתה זו חזר המשתמרת ועמד בעליו צלדה ואמר תזכה לי חזרי, זכה (ואם ידע מהמטמון אלא שהיה מונח בחצר לפני שקנה את החצר עזמה אס קונה את המטמון בקנין חזר, ע"י הג"א ב"מ פ"ב סי' ט, ואכמ"ל).

ב. כתב הרמב"ם גו"א סס ה"א: ויראה לי שאין הדברים אמורים - שאם נמלאו מעות בתוך הכותל מחזיו ולפנים של צעה"ב - אלא כשטען צעה"ב שהמטמון שלו או שהיה יורש שאנו טוענין לו שמה של אביו הן וכו'. וכ"פ בשו"ע סי' רס סעי' א. מפורש ברמב"ם שאם ירש מטמון שהיה טמון בתוך הכותל, וי"ל שהוא של מורישו, ה"ו יורש את המטמון. ואע"פ שאינו קונה מטמון כזה בקנין חזר, וכמו שנתבאר לעיל אות א, מ"מ צירוסה הוא יורשו. והצירור הוא כמו שכתב הגה"מ סו"פ רעו לענין אויר שאין בו ממש למוכרו ומ"מ העלה על הדעת דכשמת שלא יהיו היורשים יורשים את האויר ויהיה האויר הפקר כנכסי הגר, אלא ודאי דהיורש כרע' דאבזיה ומה שהוא שלו היורש יורשו. וה"ה לענין מטמון בלתי ידוע, אע"פ שאינו נמכר בקנין החזר, מ"מ צירוסה הוא יורש, כיון שהיורש אינו לר"ך לעשות מעשה קנין כדי לירש אלא צמקוס אבזיה הוא עומד.

ג. קיי"ל להלכה כאבזי שאיזש שלא מדעת לא הוי יאזש. עיי גמ' ב"מ פרק אלו מליאות דף כב ב. ונחלקו אחרונים בדעת הרמב"ם באבידה שהיתה אבודה ממנו ומכל אדם האס יאזש שלא מדעת הוי יאזש והמולא אותה הרי אלו שלו, או שגם במקרה כזה לא הוי יאזש. עיי קונטרסי שיעורים ב"מ סי' טז וחוב"ב ב"מ סס שגם במקרה כזה לא הוי יאזש, אך עיי משנת יעבז חו"מ סי' לח ועוד אחרונים שצמקרה כזה יאזש שלא מדעת הוי יאזש. ולפי דעת הסוברים שאיזש שלא מדעת לא הוי יאזש גם באבודה ממנו ומכל אדם, יס להוכיח שה"ה צמטמון שהיה בתוך הכותל. שהרי הרמב"ם השווה את הדינים צפט"ו מגו"א ה"ח, הוצא

לעיל אות א.

אמנם להלכה שבאבודה ממנו ומכל אדם הרי אלו שלו אע"פ שלא שמענו אותו מתיאוש מהאבידה, עיי' שו"ע חו"מ סי' רנט סעי' ז, יש לחקור מה הדין במטמון שהונח מדעת ולא נאבד, אלא שנתגלגל מבלי דעת לאשפה, ויד כל ממשמת בו, האם אומרים באופן כזה יאוש שלא מדעת הוא יאוש, או שכיון שיכול להזילו, אין זו אבידה ולא הוא יאוש.

ונראה שכיון שאילו היה נודע לו מהמטמון היה טורח להזילו והיה יכול להזילו, אין זו אבידה ויאוש שלא מדעת לא הוא יאוש. וכן נראה ממה ששינוי במשנה כה צ' מלא כלי באשפה אם מכוסה לא יגע בו אם מגולה נוטל ומכריז. ובגמ' שם באשפה שאינה עשויה לפנות ונמלך עליה לפנותה. ופסקה הרמב"ם גו"א פט"ו ה"ז וטו"ע סי' רס סעי' יא. משמש שלמרות שנמארה באשפה שעמד לפנותה אין אומרים בה יאוש שלא מדעת הוא יאוש.